

METKA FURLAN

NOVI ETIMOLOŠKI SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA KOT RASTOČI SPLETNI SLOVAR 2017–: DODATEK 2021 (SINONIMI ZA POSTRV IN BRANCINA)

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.27.2.02](https://doi.org/10.3986/JZ.27.2.02)

V prispevku se objavljajo gesla, ki so bila konec leta 2021 dodana rastočemu spletnemu Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika (2017–), dostopnemu na portalu Fran Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša. V geslih so obravnavani slovenski sinonimi za postrv in brancina.

Ključne besede: Novi etimološki slovar slovenskega jezika, spletni rastoči slovar, etimološki slovar, etimologija, slovenščina, zoonim, ihtionim, postrv, *Salmo trutta*, brancin, *Dicentrarchus labrax*

The New Slovenian Etymological Dictionary as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2021 Additions (Synonyms for Trout and Bass)

This article presents the headwords that at the end of 2021 were added to *Novi etimološki slovar slovenskega jezika* (New Slovenian Etymological Dictionary) as a growing online dictionary (2017–) available at the Fran web portal of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language. The headwords cover the Slovenian synonyms for 'trout' and 'bass'.

Keywords: *Novi etimološki slovar slovenskega jezika*, growing online dictionary, etymological dictionary, etymology, Slovenian, zoonym, ichthyonym, trout, *Salmo trutta*, bass, *Dicentrarchus labrax*

1 UVOD

Letošnji dodatek k rastočemu spletnemu Novemu etimološkemu slovarju slovenskega jezika (2017–)¹ obsega 46 gesel. Tokratne geselske iztočnice so iz dveh pomenskih polij in predstavljajo slovenske sinonime za postrv (*Salmo trutta*) in brancina (*Dicentrarchus labrax*), ki so bili zapisani v različnih virih od 16. stoletja do sodobnosti. Pred razdelkom, ki prinaša abecedno razvrščene geselske članke, je vsako od pomenskih polij predstavljeno po vzorcu, ki je bil oblikovan v Furlan 2020 in najprej prinaša abecedno urejen seznam vseh pisno evidentiranih primerov, sledi prikaz pisne potrjenosti ihtionimov po stoletjih, predstavitev pomenskih motivacij pri tvorbi poimenovanj, izpostavljen je podatek o izvoru, ki pove, ali je beseda domača oziroma slovanska dediščina, slovenski neologizem, izposojenka ali kalk. V razdelku Starost so obravnavani predvsem tisti sinonimi, ki so v odnosu do drugih starejši, ker so

Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

¹ Dostopen na <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=207&View=1&Query=%2A>. Vsakoletni prirastek je bil objavljen v Furlan 2018; 2019; 2020.

bili kot slovanska dediščina že del praslovenskega leksikona. V razdelku Jezikoslovni podatki so izpostavljene posamezne jezikovne posebnosti, ki jih je lahko odkrila šele diahrona analiza vsakokratnega ihtionima. Medtem ko sinonimi za brancina, ki so bili v slovenščino vsi izposojeni, ne izkazujejo posebnih jezikovnih pojavov, vezanih na slovenske razvoje, je stanje pri oznakah za postrv popolnoma drugačno, ker je južnoslovanska izhodiščna ihtionimska oblika **p̥bstr̥yub* kot leksikalno osamosvojen bivši tožilnik ednine abstraktnega samostalnika na *-y **p̥bstry* doživela vrsto jezikovnih sprememb, ki jih ob *postrv/postrov* odražajo variante *pestruga*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrva*, *podstrv* in *prestrv*. Analiza te ihtionimske skupine je med drugim pokazala tudi, da je za zgodnjo stopnjo slovenskega jezika treba predpostaviti dve akcentsko različni varianti, ob širše potrjeni *postřv* < *postřu ← jslov. **p̥bstr̥yub* tudi *postr̥v* < *postřu ← jslov. **p̥bstr̥yub*.

2 POSTRV = SALMO TRUTTA

Postrv je sladkovodna riba z velikim gobcem in različnimi pegami, ki živi v bistrjih vodah. V slovenskih rekah živijo predvsem potočna postrv ali potočnica (*Salmo trutta fario*), soška ali jadranska postrv (*Salmo (trutta) marmoratus*), jezerska postrv ali jezerka (*Salmo trutta lacustris*) in jezerska in potočna zlatovčica (*Salvelinus alpinus/fontinalis*).

2.1 Sinonimi (43)

amerikanka, *ameriška postrv*, *bistranga*, *bistranka*, *bižat*, *črna postrv*, *forela*, *forelna*, *glavatica*, *golčič*, *jadranska postrv*, *jezerka*, *jezerska postrv*, *kalifornijska postrv*, *kamniščica*, *kamnita postrv*, *pestroga*, *pestruga*, *podstrv*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrv/postrov*, *postrva*, *potočna postrv*, *potočnica*, *prestrv*, *riba*, *rudeča lososna postrv*, *skalna postrv*, *soška postrv*, *stara vipavka*, *šarenka*, *štamfrela*, *trota*, *truta*, *vprižena postrva*, *zelenka*, *zatica*, *zlatovčica*, *zlatovka*

2.2 Pisna potrjenost sinonimov po stoletjih

- 16. st.: ∅;
- 17. st.: *postrrov* s pl *postrvi*;
- 18. st.: *glavatica*, *postrv*, *postrva*, *vprižena postrva*, *zlatovka*, *zlatovkica*;
- 19. st.: *bistranga*, *bistranka*, *črna postrv*, *golčič*, *jezerka*, *jezerska postrv*, *kamniščica*, *pestroga*, *pestruga*, *postra*, *postruga*, *potočna postrv*, *potočnica*, *rudeča lososna postrv*, *rudeča postrv*, *skalna postrv*, *zlatovčica*;
- 20. st.: *amerikanka*, *ameriška postrv*, *jadranska postrv*, *kalifornijska postrv*, *riba*, *soška postrv*, *šarenka*;
- 21. st.: *kamnita postrv*, *stara vipavka*, *štamfrela*;
- narečni viri 20. in 21. st.: *bižat*, *forela*, *forelna*, *podstrv*, *poskrovica*, *postrga*, *prestrv*, *trota*, *truta*, *zelenka*, *zlatica*.

2.3 Pomenska motivacija

- Po pisanem/raznobarvnem videzu:
  - bistranga*, *bistranka*, *pestroga*, *pestruga*, *podstrv*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrv/postrov*, *postrva*, *prestrv* ← psl. adj *pъstrъ 'pisan';
  - šarenka* ← adj *šaren* 'pisan';
  - forela*, *forelna* ← pgerm. adj *furhna- 'pisan' < pide. **prk*¹-*no*-.
- V dvo- in večbesednih oznakah ob jedru *postrv/postrva* z dodatno označitvijo po barvi:
  - črna postrv* ← adj *črn* 'niger';
  - vprižena postrva* ← adj *vprižen* 'pikast, pisan';
  - rudeča (lososna) postrv* ← adj *rdeč* 'ruber'.
- Po rumeni barvi:
  - zlatovka*, *zlatovkica*, *zlatovčica* ← adj *zlatov* 'zlat';
  - zlatica* ← adj *zlat* 'aureus'.
- Po zeleni barvi:
  - zelenka* ← adj *zelen* 'viridis'.
- Po gladkem videzu telesa:
  - golčič* ← adj *gol* 'nudus'.
- Po izvornem habitatu:
  - amerikanka*, *ameriška postrv* ← tpn *Amerika*;
  - kalifornijska postrv* ← tpn *Kalifornija*;
- Po habitatu:
  - jezerka*, *jezerska postrv* ← subst *jezero* 'lacus';
  - potočnica*, *potočna postrv* ← subst *potok* 'rivus';
  - soška postrv* ← hdn *Soča*;
  - kamniščica* ← hdn *Kamnik*;
  - stara vipavka* ← hdn *Vipava*;
  - jadranska postrv* ← hdn *Jadran*.

- Po rečnem dnu:
  - kamnita postrv* ← subst *kamen* ‘lapis’;
  - skalna postrv* ← subst *skala* ‘petra’;
  - štamfrela* ← nvn. *Stein* ‘kamen’.
- Po ljudski terminologizaciji iz generične oznake:
  - riba* ← *riba* ‘piscis’.
- Transihtionimizacija:
  - po sulcu: *glavatica*;
  - po jegulji: *bižat*;
  - po tunu (?): *trota*, *truta*.

2.4 Izvor

- slovenska ali podedovana slovanska tvorjenka: *forelna*, *golčič*, *jezerka*, *kamniščica*, *stara vipavka*, *pestroga*, *pestruga*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrv/postrov*, *postrva*, *podstrv*, *prestrv*, *potočnica*, *rudeča* (*lososna*) *postrv*, *vprižena postrv*, *zelenka*, *zatica*, *zlatovka*, *zlatovkica*, *zlatovčica*;
- mlad slovenski terminološki neologizem: *amerikanka*, *ameriška postrv*, *kaliifornijska postrv*, *jadranska postrv*, *soška postrv*, *šarenka*;
- izposoja:
  - iz hrvaščine: *bistranga*, *bistranka*;
  - iz nemščine: *forela*, *štamfrela*;
  - iz italijanščine: *trota*;
  - iz furlanščine oz. italijanske beneščine: *truta*;
- kalk: *črna postrv*, *jezerska postrv*, *skalna postrv*, *kamnita postrv*, *potočna postrv*.

2.5 Starost

Od 43 potrjenih eno- ali večbesednih oznak za različne vrste postrvi spadata v najstarejšo podedovano slovansko plast le dve, in sicer arealno ozka *pestroga* = *pastróga* (Pleteršnik) in arealno zelo široka *postrv/postrov*, ki se odraža s številnimi narečnimi variantami *pestruga*, *podstrv*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrva*, *prestrv*, pogosto pa nastopa tudi kot jedro večbesednih sodobnih knjižnih terminoloških oznak *ameriška postrv*, *jadranska postrv*, *jezerska postrv*, *kaliifornijska postrv*, *potočna postrv*, *soška postrv*, pa tudi neuveljavljenih zastarelih *črna postrv*, *kamnita postrv*, *rudeča* (*lososna*) *postrv* z izjemo besedne zveze *vprižena postrva* z ustreznim ajevskim samostalnikom iz *postrv*.

Čprav je ihtionim *postrv* arealno zelo širok, je glede svojega nastanka v primerjavi z arealno ozkim *pestroga* mlajši, ker primerjalno slovansko gradivo z izrazito južnoslovanskim arealom, ki ga potrjujejo hrv., srb. *pàstrva* ‘postrv’, neavtohtono kajk. *p'astrva* ‘isto’ (Lipljin 2002), *Pafzterva riba* ‘*Bifztranga*, *truta*’ (Belostenec 1740), srb. *pastrvica* (RSGV), mak. *pastrva*, blg. *pàstr̀va*, jasno kaže, da ihtionim ni praslovanske starosti. Nasprotno pa ima *pastróga* svoje besedotvorne ekvivalente znane na precej širšem slovanskem območju v ukr. *pstrúg*

‘postrv’, *strug* ‘isto’, p. *pstrag*, č. *pstruh*, slš. *pstruh*, gl. *truha*, *pstruha*, dl. *pstrug* – ob njih pa izstopa gornjelužiški primer *truha*, *pstruha*, ki je tudi glede slovničnega spola enak slovenskemu – zaradi česar je ta ihtionim gotovo bil že praslovanski. Ker sta *postrv* in *pəstrǫga* s svojimi slovanskimi sorodniki tvorjenki iz praslovanskega pridevnika *pəstrь, ki je služil za označevanje pisanih oziroma raznobarnih realij, in oba ihtionima *postrv* označujeta po raznobarnem videzu njenega telesa, je možno, da je že praslovanski ihtionim **pəstrǫggь/-a* na južnoslovanskem območju izpodrinjal, a ne popolnoma izpodrinil jslov. neologizem *pəstrьubь, po prehodu v ajevsko deklinacijo *pəstrьu-a, ki se je osamosvojil iz tožilnika ednine *pəstrьubь prvotnega abstraktnega samostalnika ženskega spola *pəstrьy z rodilnikom *pəstrьue, tvorjenega iz pridevnika *pəstrь ‘raznobarven, pisan’.

3 BRANCIN = DICENTRARCHUS LABRAX/MORONE LABRAX/ROCCUS LABRAX

Brancin je tudi do 1 m dolga, zaradi okusnega belega mesa zelo čislana morska riba sivega hrbtna, belorumenih bokov, črne pobočnice in z 2 močnima trnoma na škržnem poklopcu (CZŽ 1997: 433). Ker smo se Slovenci z morjem srečali razmeroma pozno, je slovenska pomorska ihtionimija v primerjavi s sladkovodno pretežno tujega izvora in tudi manj številna ter seveda narečno manj diferencirana. Tako stanje odražajo tudi slovenske oznake za brancina.

3.1 Sinonimi (3)

brancin, luben, varoli

3.2 Pisna potrjenost sinonimov po stoletjih

- 16. st: ∅;
- 17. st.: *varoli*;

- 18. st.: *θ*;
- 19. st.: *luben*;
- 20. st.: *brancin*.

3.3 Pomenska motivacija

- Po pisanem videzu: *varoli* ← lat. *varius* ‘pisan, lisast’.
- Po trnih na škržnem poklopcu: *brancin* ← it. ben. *branzo* ‘noge in klešče rakov in pajkov’.
- Po obnašanju: *luben* ← lat. *lupus* ‘volk’.

3.4 Izvor

izposoja:

iz italijanske beneščine: *varoli*;

iz italijanske tržaščine: *brancin*;

iz hrvaščine: *luben*.

3.5 Starost

Najstarejša pisna potrditev, ki se nanaša na brancina, je Kastelec-Vorenčev zapis *postrvi*, tudi *varoli v morju*, ki implicira, da bi se oznaka *varoli* lahko nanašala tudi na sladkovodne postrvi, za kar pa ni dodatnih potrditev, čeprav se *brancin* pomensko predstavlja tudi s ‘postrvi podobna morska riba srebrno modre barve’ (SSKJ). Toda še prej so Slovenci na tržaškem območju prevzeli ihtionim *brancin*. Sinonim *luben* je kot knjižno izposojenko iz rabske hrvaščine uvedel šele Erjavec leta 1881.

4 JEZIKOSLOVNI PODATKI

Medtem ko izposojenke za brancina ne izkazujejo posebnih, izpostavitve potrebnih jezikovnih pojavov, vezanih na slovenske razvoje, je stanje pri oznakah za postrv popolnoma drugačno, ker je slovanska izhodiščna ihtionimska oblika **pъstrъub* kot leksikalno osamosvojen bivši tožilnik ednine abstraktnega samostalnika na **-y* **pъstry* doživela vrsto jezikovnih sprememb, ki jih ob *postrv/postrov* odražajo variante *pestruga*, *podstrv*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrva* in *prestrv*.

4.1 Fonetika

4.1.1 *str* > *skr*

V slovenščini je narečni razvoj *str* > *skr* redko potrjen, npr. *skorž* ‘storž’ (Pohlin), *mójškra* ‘šivilja’ (Pleteršnik) < **mojstra*, kar je feminativ na *-a* k *mójster*:

nad. **postrovica* > *poskrovica* ‘postrv’ (Dreka/Drenchia).

4.1.2 *u > g*

V slovenščini razvoj *u > g* nikjer ni sistemski, čeprav imajo tak *g* besede, ki so ga imele že ob vstopu v slovenski jezikovni sistem (tip *gosenica*), in tudi besede, v katerih je nastal šele interno slovensko (tip *gulica* ‘ulica’):

postrva > notr. *postǎrya* ‘postrv’ (Planina).

4.2.1 Ljudskoetimološke naslonitve

Psln. **pəstf̥u/pəst̥u* →^{po-} *postrv* (ali po vokalizaciji *ə* v *o* v soseščini *p*);

sln. *postrv* →^{pod-} *podstrv*;

sln. *postrv* →^{pre-} *prestrv*;

sln. *postrv* → *postrva* > *postrga* →^{struga} *postruga*.

4.3 Ob psln. **pəstf̥u/postf̥u* tudi akcentska varianta **pəst̥u/post̥u*

Do sedaj je bilo za besedo *postřv* ugotovljeno, da izvira iz jslov. abstraktnega samostalnika **pəstr̥ý* f, akz **pəstr̥yb*, g **pəstr̥yé* iz psl. **pəstr̥* adj, f **pəstr̥ǎ* ‘raznobarven, pisan’ in da se je leksikalno osamosvojila iz tožilniške oblike **pəstr̥yb* (Zubaty 1903: 357; Snoj 1994: 515; Snoj v Bezljaj ESSJ: III, 92), ki se je na eni strani z izglasjem **-b* glede deklinacijskega vzorca uvrstila med ijevске samostalnice, na drugi pa se je fonetično regularno razvito vzglasje **pəst̥u* pod vplivom novega rodilnika **pəstr̥u-i* > psln. **pəst̥u-i* z **b* v krepki poziciji preoblikovalo v internoparadigmatsko razmerje **pəst̥u* f, g **pəst̥u-i*. Kasneje se je vzglasje **pə-* nadomestilo s *po-*, kar je dalo **post̥f̥u* f, g **post̥f̥u-i*. Akcentska varianta *postřv* f, g *postrv̥i*, ki je knjižna in tudi narečna, je torej sekundarno nastala po analogiji s samostalniki tipa *přst* f, g *prst̥i*. Enako izhodiščno akcentsko stanje, kot se argumentirano ugotavlja za sln. *postřv*, se odraža tudi v hrv., srb. *pǎstrva* < **pəstr̥u-a*, ki je v ajevsko deklinacijo prestrukturiran star tožilnik **pəstr̥yb*.

Toda nekatero narečno gradivo še kaže, da se je jezikovna informacija o stari konzonatni deklinaciji z rodilnikom na **-e* enako kot pri slovenskem tipu *cěrkve* f, g *cěrkve* še ohranila, zato je na podlagi primerov, kot sta npr. gor. *postǎ:ru* z rodilnikom *postǎ:ruē* in nad. *potstrû* z rodilnikom *potstrově* (Jeronišče/Jeronizza – SLA), ob deklinacijskem vzorcu **post̥f̥u* f, g **post̥f̥u-i* treba prepoznati tudi **post̥f̥u* f, g **post̥f̥u-e*, pri čemer nadiški primer z oksitoniranim rodilnikom *potstrově* še odraža star oksitoniran rodilnik abstraktnega samostalnika **pəstr̥yé*. Ta oksitoniranost se posredno ohranja v blg. *pəstr̥va*, ki je tako kot hrv. in srb. *pǎstrva* v ajevsko deklinacijo prestrukturiran star tožilnik **pəstr̥yb*, z akcentskim mestom pa kaže na analoški vnos akcenta po oksitoniranim rodilniku **pəstr̥yé*: **pəstr̥yb* →^{VPLIV} **pəstr̥yé* **pəstr̥yb* → **pəstr̥va* -a = blg. *pəstr̥va* (Snoj 1994: 515).

Medtem ko večino slovenskega jezikovnega prostora zavzema cirkumflektirana varianta *postřv*, je sporadično kontroli dostopno slovensko narečno gradivo, ki enako kot blg. *pəstr̥va* kaže, da odraža akcentsko analoški tožilnik **pəstr̥yb*. Slovenski narečni prostor se je v preteklosti zato delil na prostor z refleksi iz tožil-

nika **p̥bstr̥ub* in refleksi iz tožilnika **p̥bstr̥ub*, pri čemer sta bila oba podvržena preoblikovanju vzglasja v splošnoslovensko *po-*. Medtem ko je v tipu *postřv* cirkumfleks odraz akcentskega pomika tipa *ok̆* < psl. *oko, se **p̥bstr̥ub* odraža kot sln. *postřu z izvorno kratkim zlogotvornim **r̥*,² ki ga je treba prepoznati v notr. refleksu *puãst̥ar* 'postrv' (Slavina – SLA). Ta kaže na akcentski umik tipa *kuãza* 'koza', *muãdras* 'modras', *puãtku* 'podkev', *nuãya* 'noga', *nuãxt* 'noht' (vse SLA) s prvotno kratkega **r̥*, izglasni *-u* iz prvotnega izglasja **-řu* pa je bil po akcent-skem umiku reduciran. Tudi gradivo, kot je primor. kraš. *pu̇stra* (Branik – SLA), *pu̇stra* (Miren, Renče, Sovodnje/Savogna d'Isonzo – SLA), notr. *pu̇stra* (Ajdovščina – SLA), *pu̇stra* (Velike Žablje – SLA), rovt. cerklj. *pãstra* (Cerkno – SLA), je izvedljivo iz slovenske variante *postřu, ki je bila po akcent-skem umiku in redukciji izglasnega *-u* prestrukturirana v ajevsko deklinacijo: *postřu → AKCENT-SKI UMİK *postřu → *-ru* > *-ru* *postru → REDUKCIJA *postar → UVRSTITEV V AJEVSKO DEKLINACIJO *postr-a.

- 4.3.1 *postrvã* (Pleteršnik) : nadiško *postrovã/postrovã/postro'va* : hrvaško *postrova*? Slovenski refleks *postřu z že analoškim vzglasnim zlogom *po-* je zaradi ženskega slovničnega spola in tudi zaradi v narečjih deloma ohranjenega roditeljskega ednine prvotne konzontančne deklinacije **-e* prehajal v ajevsko deklinacijo (tip *cerkva* ← *cerkev*). Ob cirkumfektirani varianti *postřva* iz *postřv* Pleteršnik po Valjavčevem gradivu (Valjavec 1878: 96) navaja tudi oksitonirano *postrvã*, v kateri bi bilo končniški naglas možno izvesti iz prepoznane akcentske variante *postřu, ker se je nov ajevski samostalnik v akcent-skem oziru uravnal po vzorcu akcentske paradigme B: *postřu → *postřvã. Danes ni mogoče več ugotoviti, kje je bila varianta *postrvã* zabeležena, ne zdi pa se verjetno, da bi bila povezana z nadiško *postrovã* 'postrv' (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *trota*), *postrovã* (Špehonja 2012²), *postro'va* (Marsin/Mersino – SLA), v kateri je zaporedje *-ov-* lahko nastalo že v predhodniku ajevskega samostalnika *postrv* po razvoju **-řu* > **-rãu* > **-rou* tipa *črv* → dial. *črou*. Ker je v nadiškem narečju ob akcent-skem tipu *postrovã* potrjena tudi varianta *postròva* 'trota' (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *trota*), se je fonetična varianta *postrou ob prestrukturiranju v ajevsko deklinacijo lahko sekundarno vključila v akcent-sko paradigmo tipa nadiško *kosà*. Toda hrvaški hapaks legomenon *postrova* 'postrv' (Hirtz: III, 322), za katerega natančna lokacija na hrvaškem ozemlju ni znana, bi morda lahko tudi kazal na star analoški vokalizem *postrov-a ← *postrv-a* tipa *cerkov-* ob *cerkev* f, g *-kve* (Furlan 2010: 209s.), ki bi se lahko odražal tudi v nadiškem gradivu.

2 Kratki zlogotvorni sonant iz tipološko primerljivega psl. zaporedja se odraža v odrazu psl. *slbzã f 'lacrima', ki je npr. v nadiškem narečju še vedno končniško naglašen *suzã* (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *lacrima*), *suzã* (Livek – SLA), kračino pa odraža tudi hrv., srb. *sùza*. Enako stanje odražajo tudi odrazi psl. **bl̥hã* 'pulex'.

5 GESELSKI ČLANKI

amerikanka

ESSJ 0

amerikânka f ‘postrv z rdečkasto proggo vzdolž telesa; šarenka’: *ribogojnica skrbi za zarod soške postrvi in amerikanke* (pog. – SSKJ), *amerikanka* ‘šarenka, Salmo gairdneri’ (CZŽ 1997: 174), *amerikanka* ‘šarenka, Trutta iridea’ (Munda 1926: 17); ihtn je bil iz knjiž. jezika izposojen v narečje, prim. štaj. zgsav. *amer'ká:ŋka* ‘amerikanka, šarenka, postrv’ (Weiss 1998).

Isln. *amerikânka* f ‘Salmo gairdneri = Trutta iridea’ (20. st.) ← tpn *Amêrika*.
 ⓔ Amerikanko ali šarenko so leta 1882 iz Amerike prinesli v Evropo in danes živi po vsej Evropi (Munda 1926 l. c.; CZŽ 1997 l. c.); enobesedni ihtn je feminativna izpeljanka na *-an-ka* v pripadnostni funkciji iz tpn *Amêrika* ‘celina med Atlantskim in Tihim oceanom’, ki je bil homonimen z zastarelim ob sodobnem *Amerikânka* ‘isto’ (SP 2001, s. v. *Amerika*), in je nadomestil prvotnejšo besedno zvezo **ameriška postrv**, sinonimno s **kalifornijska postrv** ‘postrv z rdečkasto proggo vzdolž telesa; šarenka’ (SSKJ) ← tpn *Kalifórniija* ‘ameriška zvezna država’, prim. enako pomensko motivirano hrv. *pastrva američka* ‘Salmo irideus’, *američka pastrva* ‘isto’ s sin *kalifornijska pastrva* (Hirtz: III, 286).

ameriška postrv → amerikanka

ESSJ 0

bistranga

ESSJ 0

bistrânga f ‘postrv’ (Korošec 2018), *bistrânga* ‘isto’ (Pleteršnik), *bistranga* ‘Forelle, posterv, posterva’ (Cigale 1860).

Ⓣ 19. st.: *biftr-anga* ‘die Forelle, Salmo Fario. Linn.’ (Murko 1833¹: 16).

Isln. *bistranga* f ‘postrv’ (19. st.).

⇐ hrv. kajk. *bistranga* ‘postrv’ (RHKKJ; Hirtz: III, 40), *bifztranga* ‘isto’ (Belostenec 1740) ⇐ madž. *piztrâng* ‘postrv’ ⇐ slov. **p̣ostrǫgъ* ‘postrv’ = ukr. *pstrúg* ‘isto’, *strug* (Grinčenko), p. *pstrag*, č. *pstruh*, slš. *pstruh*, dl. *pstrug* (Miklošič 1886: 271; Skok: II, 617; EWU: 1168s.). Vzglasni *b-* je verjetno iz *p-*, ki ga potrjuje madžarska izposojenka v hrv. kajk. *pistrânga* ‘postrv’ (Lipljin 2002), nastal po ljudskoetimološki naslonitvi na adj *bister*, f *-tra* ‘čist’, ker je za postrv značilno, da živi v bistrjih vodah. Osamljeno **bistrânka** ‘postrv’ (Drobnič 1858) je najverjetneje izposojeno iz hrv. kajk. *bistranka* ‘postrv’ (Hirtz l. c.), kar je bilo iz *bistranga* preoblikovano pod vplivom hrv. izglasij na *-anka*.

► **pestroga**

bistranka → bistranga

ESSJ 0

bižat²

ESSJ 0

bižâtê m pl ‘postrvi’ (primor. notr. (Kolonkovec (Trst)/Coloncovez (Trieste)) – SLA).

Isln. dial. *bižat m ‘postrv’ (notr.) ← ‘jegulja’.

⊕ Verjetno preneseno s primorskega poimenovanja za jeguljo, prim. kraš. *bažat* (Nabrežina, Križ, Kontovel – Cossutta 2015: 207), zaradi podobnosti, ker ima postrv kljub luskam sluzasto/gladko kožo.

► **bižat¹**

brancin

ESSJ s. v. *luben*

brancin m, g -a ‘postrvi podobna morska riba srebrno modre barve’: *prodajati brancine*; *kuhan, pečen brancin* (SSKJ), *brancin* ‘luben, *Roccus labrax*’ (CZŽ 1997: 433); primor. kraš. *br'ncin* ‘brancin’ (Nabrežina – Godnič, SMZ 2–3, 1979, 109), *brancin* ‘luben, *Morone labrax*’ (Offizia 1988: 43), *brān'cin* ‘brancin, luben, *Dicentrarchus labrax*, *Morone labrax*, *Labrax lupus*’ (Nabrežina, Križ, Kontovel – Cossutta 2015: 183).

Isln. dial. **bran'cin* m ‘luben, *Dicentrarchus labrax*’ (kraš.).

⇐ it. trž. *branzin* ‘branzino, pesce lupo’ (Doria 1987), it. ben. *brancin* ‘isto’ (Boerio 1867) /*bran'cin*/, kar je bilo poknjženo v it. *branzino*, toda istr. rom. *bran'sin* ‘brancin’ (Izola, Piran – Cossutta 2015 l. c.), *bransin* ‘isto’ (Koper – Manzini-Rocchi 1995).

⊕ It. ben. ihtionim je izpeljanka na -in < lat. -īnus iz it. ben. *branzo* ‘noge in klešče rakov in morskih pajkov’ (Boerio 1867), ker ima brancin na hrbtni strani naprej obrnjene trne (Vinja 1986: I, 214; Doria 1987: 90; Vinja: I, 66). Starejšo razlago, da je it. ben. *brancin*, kar je bilo izposojeno v hrv. *brancin*, g -ina ‘luben’, izpeljanka iz pozno lat. *branchiae* ‘škrge’ iz gr. βράγχια n pl ‘škrge’ (Skok: I, 198; Bezlaj ESSJ: II, 154; Snoj 2016: 84), je kot fonetično nesprejemljivo zavrnil že Vinja l. c.

črna postrv

ESSJ 0

črna postrv f ‘jezerka, *Trutta lacustris*’ (Munda 1926: 15).

⊕ 19. st.: *zherna poštéru* ‘*Salmo fario*, gemeine Forelle, *navádna poštéru*, *jesérška poštéru*, *jeserka*’ (Freyer 1842: 49).

Isln. *črna postrv* f ‘jezerka, *Salmo trutta lacustris*’ (19. st.).

⇐^K nvn. *Schwarzforelle* s sin *Bachforelle* ‘jezerka’.

⊕ Neuveljavljen kalk po nvn. predlogi, ki jezerko označuje po temnih pegah na bokih (CZŽ 1997: 174), je bil ob jedru *poštřv* tvorjen z adj *čřn*, f -a ‘niger’ < psl. *čьrnъ ‘isto’, prim. sodobni sin *jězerka* (► jezerka¹). Na podlagi iste nvn. predloge je bil tvorjen hrv. kalk *pastrva crna* ‘*Salmo trutta*’ (Hirtz: III, 284).

► **črn** ► **postrv**

forela

ESSJ 0

forēla f ‘postrv’ (kor. (Brdo pri Šmohorju/Egg bei Hermagor) – SLA), z redukcijo neakcentuiranega *o*, toda kor. *forēla* ‘isto’ (Slovenji Plajberk/Windi-

sch Bleiberg – SLA), primor. obsoš. *forĕla* (Bovec – SLA), štaj. kozj.-bizelj. *forĕla* (Kozje – SLA), jpoh. *farĕla* (Miklavž na Dravskem polju – SLA).

Isln. dial. *fo'rela* f 'postrv' (kor., primor., štaj.).

- ⇐ nvn. *Forelle* f 'postrv'; morda po pl predlogi *Forellen* v sln. singularizirano v kor. spoh.-remš. *forĕlna* 'postrv' (Radlje ob Dravi – SLA); nvn. *Forelle* je po akc pomiku nastalo iz srvn. *forhel* 'postrv', *förhel* 'isto', to pa je sinonimno s srvn. *forhe* in *forhen*, stvn. *forhana* < pgerm. *furhnō ← pide. **prk'-neH₂*, zaradi česar se sklepa, da so variante s suf *-no- prvotnejše (Kluge²³: 279; Kroonen 2013: 160).

⊕ Pgerm. *furhnō f 'postrv' vsebuje pide. koren **perk'*- 'pisan, pikčast, pegast', prim. sti. *pr̥sni-* 'pegast', gr. *πέρκη* 'rečni ostriž, Perca fluviatilis', *περκνός* 'lisast, pisan, pegast', zato je postrv s tem poimenovanjem označena kot pegasta/pisana riba, torej pomensko podobno kot jslov. **pr̥str̥ub* f 'postrv' ← psl. **pr̥stry* f 'pisanost ipd.'. Iz nvn. predloge je bilo izposojeno tudi hrv. kajk. *for'ĕla* 'postrv' (Lipljin 2002).

⊙BD

Pgerm. *furhnō f 'postrv' (← pide. **prk'-no-* 'pisan'):

→ srvn. *forhel*

→ nvn. *Forelle*

⇒ sln. *forel*;

⇒ sln. *forela*;

→ sln. *forelna*;

⇒ sln. *štamfrela*.

→ *Steinforelle* > bav. avstr. *Štanforele

⇒ forel ⇒ štamfrela

forelna → forela

ESSJ 0

glavatica²

ESSJ 0

glavâtica f 'postrv, ki živi samo v jadranskem porečju, *Salmo marmoratus*: *ujel je težko glavatico* (zool. – SSKJ), *glavatica* 'jezerka, *Trutta lacustris*' (Munda 1926: 15), 'Trutta genivittata' (Munda 1926: 18), *glavâtica* 'die Lachsforelle (*trutta lacustris*)' (Pleteršnik), *glavatica* 'Salmo trutta' (Erjavec 1875: 336); panon. pkm. *glavâtica* 'vrsta ribe' (Novak 1996).

⊕ 18. st.: *glavâtiza* 'Großfore, tructa decumana' (Pohlin).

Isln. dial. *glavatica* f 'Salmo trutta = Salmo trutta lacustris' ← 'Salmo hucho' (18. st.).

⊕ Ihtionim je izvorno s suf *-ica* substantiviziran iz adj *glavât*, f *-âta* h *glâva* f 'caput' < psl. *golŭǎ 'isto', verjetno na podlagi skladijske zveze *glavata riba. Ker za postrvi velika glava ni značilna, ampak le večji gobec, je verjetno, da se je ihtionim prvotno nanašal na sulca, ki ima veliko glavo. Hrvaški homonim *glavatica* prav tako označuje postrv in sulca (Hirtz: III, 108).

► **glavatica¹**

golčič

ESSJ 0

gólčič m ‘die Meerforelle’ (primor. obsoš. (Bovec) – Pleteršnik po Cafu).

Isln. dial. *golčič* m ‘postrv’ (obsoš.).

⊕ Osamljen ihtn, ki postrv označuje kot golo ribo, verjetno zato, ker je gladka, čeprav ima luske. Izpeljanka na *-ič* < **-it’b* je bila tvorjena iz generične oznake **golac* ‘kar je neporaščeno, golo in zato gladko’ < **gòlbcь*, prim. hrv. *golac* ‘*Salvelinus alpinus*’ (Hirtz: III, 112) = ‘jezerska zlatovčica’.

► **gol¹**

jadranska postrv → soška postrv

ESSJ 0

jezerka¹

ESSJ 0

jêzerka/jezêrka/jezêrka f ‘velika postrv brez rdečih pik; jezerska postrv’: *jezerka iz Bohinjskega jezera* (zool. – SSKJ), *jezerka* ‘jezerska postrv, Salmo trutta lacustris’ (CZŽ 1997: 174), *jezerka* ‘Trutta lacustris’ (Munda 1926: 15), *jezêrka* ‘postrva, die gemeine Forelle’, v Bohinju ‘die Seeforelle (trutta lacustris)’ (Pleteršnik).

⊕ 19. st.: *jeserka* ‘navádna postéru, jesérška postéru, zherna postéru, poster-va, Salmo fario, gemeine Forelle’ (Freyer 1842: 49).

Isln. *jezerka* f ‘Salmo trutta = Salmo trutta lacustris’ (19. st.); variantno akc mesto sodobnega ihtionima je posledica vpliva akcentskega stanja substantiva *jezêro* < **jêzero* in *jêzero* z analoškim akc mestom iz predložnih zvez ter krajšanja dolžine v zaprtem zlogu.

⊕ Ker se ihtn nanaša na postrv, ki živi v alpskih in predalpskih jezerih (CZŽ 1997 l. c.), je nastal po univerbizaciji terminološke besedne zveze **jezerska postrv** f ‘velika postrv brez rdečih pik, Salmo trutta lacustris’ (zool. – SSKJ), *jezerska postrv* ‘jezerka, Salmo trutta lacustris’ (CZŽ 1997: 104, 174), *jezerska postrv* ‘jezerka, Trutta lacustris’ (Munda 1926 l. c.), v 19. st. *jesérška postéru* (Freyer 1842 l. c.) kot kalka po nvn. *Seeforelle* ‘jezerska postrv’ ← *See* ‘jezero’ + *Forelle* ‘postrv’. Pri univerbizaciji je bil adjektivni suf *-ski* nadomeščen s substantivnim *-ka*. Ta vrsta postrvi je torej označena kot prebivalka jezer, tj. ‘tista, ki pripada jezeru/živi v jezeru’.

► **jezero¹**

jezerska postrv → jezerka¹

ESSJ 0

kalifornijska postrv → amerikanka

ESSJ 0

kamniščica

ESSJ 0

kamnišica f ‘*posterv iz potoka, Bachforelle*’ (Cigale 1860).

Isln. **kamniščica* f ‘postrv, ki živi v potokih’, po dial. poenostavitvi *-šč-* > *-š-* *kamnišica* (19. st.).

⊕ Ker Cigale 1860 za nvn. *Steinforelle* navaja sln. pomenski ustreznik *skalna postrv*, kot izposojenka pa se ta nemški ihtionim ohranja v *štamfréla* (► štamfrela), bi bilo možno, da je Cigaletov hapaks legomenon kalk po nvn. ihtn *Steinforelle* ‘potočna postrv, potočnica’, ‘salmo fario’ (Grimm), v katerem je s prvim členom *Stein* ‘kamen’ verjetno izpostavljeno, da se postrv rada zadržuje v potokih s kamnitim oziroma skalnatim dnom. Vendar se dvom v kalk poraja zaradi tvorjenosti *kamnišica*, ki kaže na substantivizacijo s suf. *-ica* iz adj. **kamniški*, kar je bilo lahko tvorjeno iz hdn *Kamnik* (Bezljaj 1956–1961: 247s.), prim. podobno pomensko motivirano *stara vipavka* ‘soška postrv’ (Korošec 2018: 238) ← hdn *Vipava*. Korošec 2018: 103 navaja lokalno rabljen ihtn *kamnita postrv* ‘soška postrv’, kar je enako kot Cigaletovo *skalna postrv* kalk po nvn. *Steinforelle*.

kamnita postrv → kamniščica

ESSJ 0

luben

ESSJ luben

lūben m, g -a ‘postrvi podobna morska riba srebrno modre barve; brancin’: *velik luben* (zool. – SSKJ), *luben* ‘brancin, Roccus labrax’ (CZŽ 1997: 433), *luben* ‘Dicentrarchus labrax’ (Munda 1926: 43), *lūben* ‘Seebarsch, Labrax lupus’ (Erjavec 1881: 130).

Isln. *luben* m ‘Labrax lupus’ (19. st.).

- ⇔ hrv. *lūben* m, g -bena ‘Labrax lupus’ (Rab – Erjavec, LMS 1879: 131), *luben* ‘morflka riba, vuk iz tevera reke’ (Belostenec 1740), *luben* ‘Dicentrarchus labrax’, tudi *lubin* ‘isto’ in *jubin* (Vinja 1986: II, 260), *lubīn*, g -a ‘Moron labrax, Seebarsch, Wolfsbarsch’ (ČDL), knjižno *lūbīn/lūbīn*, g -ina ‘luben, brancin, Labrax lupus’ (Jurančič 1986) ⇔ rom. **lu’bi:nū* ‘luben’, prim. frc. *loubine* (Vinja 1986: I, 209).

⊕ Rom. ihtionim je lenirani dem na **-i:nū* ← lat. *-īnus* iz *lupus* ‘volk’, ker je ta riba zaradi spretnosti in hitrosti ter požrešnosti pogosto enačena z volkom, prim. it. *pesce lupo* ‘brancin’ (Skok: II, 323; Vinja 1986: I, 208s.). Skok l. c. je sklepal, da hrv. varianta z -e- izvira iz istr. rom. govorov, a Vinja 1986: I, 210 op. 18 opozarja, da je njen areal širši, saj sega do predvelebitskega območja. Ejevski vokal sln. ihtionima ni nastal internoslvensko, kot implicira izvajanje iz hrv. *lūbīn* (Snoj 2016: 392), ampak je bil povzet po hrv. predlogi z -e-.

pestroga

ESSJ s. v. *postrv*

pəstrōga f ‘die Forelle’ (Pleteršnik po Valjavcu).

Psln. **pəstrōga* f ‘salmo fario’; osamljen ostanek psl. ihtionima za postrv **pəstrōga*.

- Prim. ukr. *pstrúg* ‘postrv’, *strug* ‘isto’ (Grinčenko), p. *pstrag*, č. *pstruh*, slš. *pstruh*, gl. *truha*, *pstruha*, dl. *pstrug*;
 < **psl.** dial. **pəstrōgь* m ‘postrv’ in **pəstrōga* f ‘isto’.

⊕ Ihtionim je s suf **-ogb* oziroma **-oga* (SP: 1, 67s.) substantiviziran psl. adj **p̥str̥b* ‘pisan, versicolor’ in enako kot sln. *postřv* f ‘salmo fario’ ← psl. **p̥str̥y* f ‘pisanost, raznobarvnost’ to ribo označuje po njeni raznobarvnosti, pisanosti (Miklošič 1886: 270; Schuster-Šewc: 1180; Snoj v Bezljaj ESSJ: III, 92).

⊙BD

Psl. **p̥str̥ōga* f ‘Salmo trutta’ (← psl. **p̥str̥b* adj, f **p̥str̥ǎ* ‘pisan’ < pide. **pik’-ró-s*):

⇒ madž. *pisztráng*

⇒ hrv. *pistrānga* →VPLIV *bister* hrv. *bistranga*

⇒ sln. *bistranga*;

→-anga →-anka hrv. *bistranka*

⇒ sln. *bistranka*;

> psln. **pastrōga*

sln. *pestroga*.

► **pester** ⇒ *bistranga* ⇒ *bistranka*

pestruga → *postruga*

ESSJ s. v. *postřv*

podstrv

ESSJ ∅

potstrû f, g *potstrově* ‘postrv’ (primor. nad. (Jeronišče/Jeronizza) – SLA), ki z genitivom kaže na deklinacijski vzorec tipa *cérkev* f, g *-kve* z ohranjenim podatkom o konzonantni deklinaciji in končniškem akcentu, tj. **p̥str̥b̥uě*; tudi rovt. *p̥str̥ōu/p̥str̥ōu* (Žiri – SLA), *pošt̥āru* (Poljane nad Škofjo Loko – SLA), toda kor. mež. *pošt̥ārwa* (Pameče – SLA).

Isln. dial. **pod-st̥ar̥u(a)* ‘postrv, salmo fario’ (primor., rovt., kor.);

po ljudskoetimološki naslonitvi vzglasja *po-* na pref *pod-* prenarejeno iz sln. *postřv* ‘salmo fario’, **postřv* oz. *postřva* ‘isto’ (► *prestrv*). Ni jasno, ali je hrv. *Pãftartva* ‘Trotta’ (della Bella 1728), *Pastártva*, *Pastártvicca* ‘trotta’ (Stulić 1806) namesto pričakovanega **Pastarva* = *pãstrva* pisna napaka ali pa odraža ljudsko preoblikovanje tega ihtionima.

► **postrv**

poskrovica

ESSJ ∅

poskrovica f ‘trotta’ (primor. nad. (Dreka/Drenchia) – Rigoni-Salvino 1999).

Isln. dial. **poskro’vica* f ‘postrv’ (nad.);

po dial. nesistemskem razvoju *str* > *skr* nastalo iz nad. strukturne tvorjenke na *-ica* **postrovica* k nad. *postrova* ‘postrv’, *postrova* ‘isto’ (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *trotta*), *postrová* (Špehonja 2012²), *postro’va* (Marsin/Mersino – SLA) < dial. **post’rou-a* ← **post’rou* < **post’r̥au* < **post’ry*. Enak razvoj *sk* iz *st* odraža sln. glosa *Skorsh*, *-fha* ‘Tannenzapfen, Strobilus’ (Pohlin) /*skorš*, *-ža*/ iz sln. *stōrž* m, g *stōrža* ‘del rastline, zlasti iglavcev, ki vsebuje seme’ (SSKJ).

► **postrva**

postra

ESSJ s. v. *postřv*

pōstra f ‘postrva’ (Vipavska dolina – Pleteršnik) = primor. notr. *pōstra* ‘po-

strv' (Vipavska dolina – Erjavec, LMS 1879: 132), po SLA primor. kraš. *p^uôstra* (Branik – SLA), *p^uôstra* (Miren, Renče, Sovodnje/Savogna d'Isonzo – SLA), notr. *p^uôstra*, pl *p^uôstrę* (Ajdovščina – SLA), *p^uôstra* (Velike Žablje – SLA), rovt. cerklj. ob *pastòru* tudi *pàstra* (Cerkno – SLA).

Isln. dial. *postra f 'postrv' (primor., rovt.);

nastanek v ajevskega substantiva brez -v- je lahko sprožilo internoparadigmsko dial. razmerje med Nsg f *postaru < *'postarv* = primor. nad. *pôstaru* (Livek– SLA) z Gsg *postarve, prim. gor. *postà:ru* f, g *postà:ruè* (Kropa – Škofic Diss. 1996); v njem je bil Gsg interpretiran kot Gsg ajevskega substantiva, nominativ pa se je zaradi redukcije neakcentuiranega -u glasil *postř in pridobil -a, prim. primor. notr. *p^uàstar* 'postrv' (Slavina – SLA) < *postřv < *postřu ← jslov. **p^ostr^oub*. Drugače, manj verjetno Ramovš 1924: 137, ki je vipavsko *póstra* iz prvotnega *postrva* razlagal fonetično z izpadom *u tipa sln. *třd* < psl. **třdr^o*.

► **postrv**

postral → postrv

ESSJ s. v. *postřv*

postrga

ESSJ Ø

postàrya f 'postrv' (primor. notr. (Planina) – SLA).

Isln. dial. **pos'trga* f 'postrv' (notr.);

verjetno z dial. dokaj pogosto potrjenim, a nesistemskim razvojem *u* > *g* nastalo iz *postřua 'postrv', to pa iz *postřv*; enak fonetični razvoj v okviru ihtn *postřv* odraža dial. *postrúga* (► *postruga*).

► **postrva**

postruga

ESSJ s. v. *postřv*

postrúga f 'postrv, die Forelle' (Pleteršnik), *postruga* 'postěrv, Forelle' (Janežič 1851), po redukciji neakcentuiranega vokala *pastrúga* 'die Forelle' (vzh. štaj. – Pleteršnik); panon. haloš. *postrúga* 'postrv' (Haloze – SLA).

⊕ 19. st.: *postrýga* 'die Forelle' (Dajnko 1824: 58), *pořtrúga* 'pořterv' (Murko 1833¹: 397).

Isln. dial. **post'ruga* f 'postrv' (panon.);

haloš. primer z -*ü*- kaže na vokal -u- in ne *o, zato je možno, da se je izvirno sln. dial. **pos'trga* f 'postrv' < sln. **pos'trua* 'isto' ljudskoetimološko naslonilo na *strúga* 'alveus' < psl. *strúga. Toda hrv. *strug* 'Bach-, Steinfo-relle' (Veličanka pri Požegi – Hirtz: III, 392) in *struga* 'isto' (Topolovac – Hirtz l. c.) sta iz psl. dial. variante **p^ostr^og^o* = p. *postrag*, ukr. *strug*, *postrug* in **p^ostr^oga*.

► **postrga**

postrv

ESSJ *postřv*, s. v. *póper, písati*

postřv f, g -i in *postrvî* 'sladkovodna riba z velikim gobcem in različnimi

pegami, ki živi v bistrim vodah': *postrvi se že drstijo* (SSKJ), *postrv* 'Trutta fario' (Munda 1926: 16), *postřv* 'die Forelle (salmo fario)' (Pleteršnik), *postrv* 'Salmo fario' (Erjavec 1875: 336), *postěrv* 'Forelle' (Janežič 1851); primor. nad. *postrù* 'trota' (Rigoni-Salvino 1999), *postrù* 'trota' (Špehonja 2012²), rovt. tolm. *pas'tərb* f, g -i (Čujec Stres 2014), cerklj. *pastrou* (Razpet 2006), gor. *postà:ru* f, g *postà:ruē/posta:ruì*: (Kropa – Škofic Diss. 1996), po SLA je beseda v narečjih dobro potrjena.

Ⓣ Strukturna tvorjenka na *-ka postrvka* 'postrv, Trutta fario' (Munda 1926: 16), *postřvka/postrvkà* (Pleteršnik); strukturna tvorjenka na *-ca postřvca* (Pleteršnik).

Ⓢ 17. st.: *poftal* 'trocta, Forhen' (Megiser 1603), kar je bilo hiperkorigirano iz **postrou* (Ramovš 1924: 23) < **postřau*, *poftervi ribe* 'thedones', *postrou* 'truta, ein forell', *poftervi*, *tudi varoli v'morju* 'variones' (Kastelec-Vorenc); 18. st. *postěrv ali postrěv éna riba* 'truta' (Hipolit); 19. st.: *poftěrv* f, g *poftěrv* poleg *poftěrvna*, g *poftěrvna* 'die Forelle, Salmo Fario. Linn.' (Murko 1833¹: 396), *poftěru* 'Salmo, Forelle', *fůlz poftěru/fůlz* 'Salmo hucho, Hauchforelle, wind. rot', *navádna poftěru/jesěrska poftěru/zherna poftěru* 'Salmo fario, gemeine Forelle, jeserka' (Freyer 1842: 49).

Psln. **pəstřu/pəstřu* f, g **pəstřui/pəstřue* 'salmo fario' << **pstřu/pstřu* f, g **pəstřui/pəstřue*;

po analoškem vnosu **ə* v osnovo se je vzglasje pod vplivom kompoz s pref *po-* preoblikovalo v sln. **postřu/postřu* (Ramovš 1997: 205, 631), čeprav je kljub širokemu arealu potrjenosti vzglasja *po-* možno, da se je polglasnik v soseščini *p-* vokaliziral po vzorcu dial. vokalizacij tipa *mogla* 'megla' < **mьglá*; akc. varianta *postřv* f, g *postrvì* je sekundarna, nastala po analogiji s substantivi tipa *přst* f, g *prstì*; na akc. variantu **postřu* kažejo realizacije tipa **'postra*, nedvomno tudi primor. notr. *puàstər* 'postrv' (Slavina – SLA); < **jslov.** **pěstrьub/pěstrьub* f 'salmo fario'.

Ⓢ Ihtionim je deloma v ijevsko deklinacijo prestrukturiran Asg f **pěstrьub* psl. abstraktnega samostalnika na **-y* tipa **l'ub-y* 'ljubost' ← adj **l'ubь*, **suh-y* 'suhost' ← adj **suhь* **pěstrьý* f, g **pěstrьuě* 'pisanost, raznobarnost' iz adj **pěstrь* 'pisan, versicolor' (Miklošič 1886: 270; Zubatý, ASPH 25, 1903, 357; Snoj, SR 42.4, 1994, 515; Snoj v Bezljaj ESSJ: III, 92); *postrv* je bila s tem ihtionimom označena z '(riba), za katero je značilna raznobarnost, pisanost, pisana/raznobarna riba'; v drugih južnoslovanskih jezikih je bil substantiv enako kot v delu slovenskih narečij prestrukturiran v ajevsko deklinacijo, prim. hrv., srb. *pàstrva* < **pěstrьu-a*, kajk. neavtohtono *p'astrva* (Lipljin 2002), *Pařtěrvna riba* 'Bijžtranga, truta' (Belostenec 1740), srb. *pastrvica* (RSGV), mak. *pastrva*, blg. *pěstrьva* < **pěstrьu-a* ← **pěstrьub* ← Gsg **pěstrьuě*. Na oblikovanje deklinacijskega vzorca tipa *cěrkev* f, g *-kve*, ki se potrjuje npr. v gor. *postà:ru* f, g *postà:ruē* in nad. *potstrù* f, g *potstrově* 'postrv' (Jeronišče/Jeronizza – SLA), je vplival star Gsg konzonantne deklinacije **pěstrьuě*.

©BD

Psl. **p̄strý* f, g **p̄str̄yě*, akz **p̄str̄yb* 'pisanost' ← psl. **p̄str̄* adj, f **p̄str̄á* 'pisan' < pide. **pik'*-ró-s

→ jslov. **p̄str̄yb/p̄str̄yb* 'Salmo trutta'

> psln. **pst̄ŷu/pst̄ŷu* >> **post̄ŷu/post̄ŷu*

→VPLIV *pod-* **pod-st̄ŷu/pod-st̄ŷu*

→VPLIV *pre-* **pre-st̄ŷu*

→ *post̄ŷu* > *postrv > *postru > *postr > *postr-a

→str > skr **post'raŷ* > *post'roua* + *-ica*

→ *post̄ŷu-a/post̄ŷu-a* → **postr̄u-ä*

→u > g *postrga*

→VPLIV *struga* *postruga*

→REDUKCIJA *p̄struga*

→KALK po nvn. *Schwarzforelle črna postrv*

→KALK po nvn. *Seeforelle jezerska postrv*

→KALK po nvn. *Bachforelle potočna postrv*

→KALK po nvn. *Steinforelle skalna postrv*

→KALK po nvn. *Steinforele kamnita postrv*

→POSTRV IZ AMERIKE

→POSTRV IZ KALIFORNIJE

→POSTRV JADRANSKEGA POREČJA

→POSTRV POREČJA SOČE

→ *rudeča lososna postrv*

→ *vprižena postrva*

sln. *postrv*;

sln. *podstrv*;

sln. *prestrv*;

sln. *postra*;

sln. *poskrovica*;

sln. *postrva*;

sln. *postrga*;

sln. *postruga*;

sln. *pestruga*;

sln. *črna postrv*;

sln. *jezerska postrv*;

sln. *potočna postrv*;

sln. *skalna postrv*;

sln. *kamnita postrv*;

sln. *ameriška postrv*;

sln. *kalifornijska postrv*;

sln. *jadranska postrv*;

sln. *soška postrv*;

sln. *rudeča lososna postrv*;

sln. *vprižena postrva*.

► **pester** ⇒ podstrv ⇒ prestrv ⇒ postra ⇒ postrva ⇒ črna postrv ⇒ rudeča lososna postrv ⇒ soška postrv ⇒ jadranska postrv

postrvaESSJ s. v. *postřv*

postrva f 'postrv, trutta fario' (Munda 1926: 16), *postřva* 'postrv', tudi *postrvã* 'isto' (Pleteršnik), *postěrvã* 'die Forelle, la trota' (Drobnič 1858); primor. obsoš. *pustârva* (Log pod Mangartom – SLA), kraš. *postârva* (Šempeter pri Novi Gorici – SLA), gor. *postâ:ruã* f, g *postâ:ruje* (Kropa – Škofic Diss. 1996), dol. kost. *pôs'tr:va* (Gregorič 2014), po SLA kor. rož. *pòstârva* (Škocijan/St. Kanzian am Klopeiner See – SLA) < *postřva, dol. jbk. *pòstřva* (Preloka – SLA), štaj. srsav. *postârwa* (Šentgotard – SLA), zgsav. *postârwa* (Meliše – SLA), kozj.-bizelj. *pustêrva* (Sromlje – SLA); s prehodnim j kor. *pôjstrva* (Telenberk/Töllerberg – Ramovš 1924: 172); drugačno vokalizacijo prvotnega *r v sosesčini **ru-ru-* > *-raŷ-* > *-rou-* lahko odraža primor. nad. *postròva* 'trota', s sekundarno vključitvijo v akc paradigmo tipa *kosà postrovã* 'isto' (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *trota*), *postrovã*, g *postrovè* poleg *postrú* (Špehonja 2012²), *postro'va* (Marsin/Mersino – SLA), čeprav je zaradi nad. *potstrú* f, g *potstrovè* 'postrv' (Jero-

nišče/Jeronizza – SLA) možno, da ti primeri enako kot blg. *p̣bstṛṿa* odražajo posplošitev iz končniško akcentuirane oblike **p̣bstṛṿé*, tj. **postrṿà* f, g **postrṿě* ← **p̣bstṛṿé*; toda hrv. hapaks legomenon *postrva* ‘postrv’ (Hirtz: III, 322) brez znane lokacije bi morda lahko kazal na star analoški vokalizem **postrva* ← *postrva* tipa *cerkov-* ob *cerkev* f, g *-kve* (o pojavu Furlan, SC 3.1, 2010, 209s.).

⊕ Dem na *-ica postřvica/postrvica* (Pleteršnik).

⊕ 18. st.: *poštěrna* ‘eine Forelle, truta, fario’ (Pohlin), *poštěrna* ‘Ferche, Fifch’, ‘Forelle’, *shlahтна poštěrna* ‘Lachs, Lachsferche’, *poštěrna rumenega mefa* ‘vprishena poštěrna, Salm, slatouka’ (Gutsman); 19. st.: *poštěrna*, g *oštěrne* ‘die Forelle, Salmo Fario. Linn.’ (Murko 1833¹: 396).

Isl. dial. **postřua/postruà* f ‘postrv’ (primor., gor., dol., štaj.);

v ajevsko deklinacijo prestrukturirana izvorna sln. substantiva *postřv* f, g *-i* in **postřv* f, g **-e*. Enak pojav odražajo hrv. *p̣aštrva* < **p̣bštṛṿ-a*, mak. *pastrva*, blg. *p̣bstṛṿa* < **p̣bstṛṿ-a* ← **p̣bstṛṿb* ← **p̣bstṛṿé* (Snoj, SR 42.4, 1994, 515).

► **postrv** ⇒ *postrga* ⇒ *poskrovica* ⇒ *vprizena postrva*

potočna postrv → *potočnica*

ESSJ 0

potočnica

ESSJ 0

potôčnica f ‘postrv z izrazitimi rdečimi pegami, Salmo trutta fario’ (zool. – SSKJ), *potočnica* ‘potočna postrv, Salmo trutta fario’ (CZŽ 1997: 174), *potočnica* ‘postrv, Trutta fario’ (Munda 1926: 16), *potôčnica* ‘die Bachforelle’ (Bohinj – Pleteršnik).

Isl. *potočnica* f ‘Salmo trutta trutta’ (19. st.) ← ***potočna postrv*** ‘isto’ (19. st.).

↔^K nvn. *Bachforelle* ‘forelle in waldbächern’ (Grimm).

⊕ Medtem ko je Čigale 1860 za nvn. *Bachforelle* ← *Bach* ‘potok’ + *Forelle* ‘postrv’ podal še sln. besedno zvezo *posterv iz potoka* poleg *kamnišica*, se je kasneje ob besedni zvezi *potočna postrv*, ki je še vedno sodobna terminološka oznaka, prim. *potočna postrv* ‘postrv z izrazitimi rdečimi pegami; potočnica’ (zool. – SSKJ), *potočna postrv* ‘potočnica, Salmo trutta trutta’ (CZŽ 1997 l. c.), *potočna postrv* ‘postrv, Trutta fario’ (Munda 1926: 16), *potočna posterv* ‘Bachforelle, Salmo Fario’ (Erjavec 1864: 74), začela uveljavljati univerbizirana varianta *potočnica*, ki pa dvobesedne ni izpodrinila. Generična oznaka za v potokih živeče ribe se kot kalk nvn. *Bachfische* pojavlja v 19. st. *potôzhne ribe* ‘die Bachfische’ (Murko 1833¹: 406) /potočne ribe/.

► **potok** ► **postrv** ► **riba**¹

prestrv

ESSJ 0

prestàru f ‘postrv’ (štaj. zgsav. (Nizka) – SLA), *prestèru* ‘isto’ (Mozirje – SLA), *prestrv* (Spodnje Kraše – P. Weiss, pisno), tudi **prastrv* z akanjem kot

v *dra'muɔ:ta* 'dremota' v zvezi *amer'kã:ŋke pa pras'ta:rvę smã lã'vilę* (Weiss 1998 s. v. *amerikanka*).

Isln. dial. **pre-s'tarŋ* f 'postrv, salmo fario' (štaj.);

enako kot sln. dial. **pod-starŋ(a)* (► podstrv) po ljudskoetimološki naslonitvi vzglasja *po-* na pref *pre-* < **per-* prenarejeno iz sln. *postřv* 'salmo fario'. Enako preoblikovanje vzglasja odraža blg. *prestrbva* 'postrv', *prestbrva* 'isto', *prestřva* (BER: 5, 677), *prěstrbva* 'Salmo fario' (Gerov).

► **postrv**

riba²

ESSJ 0

riba f 'postrv, Trutta fario' (Bohinj – Munda 1926: 16); primor. ter. *riba* 'trota, postrv' poleg 'pesce, riba' (Spinozzi Monai 2009: 396, 402), po SLA primor. rez. *rřba* 'postrv' (Solbica/Stolvizza, Njiva/Gniva – SLA), obsoš. *rřbã* 'isto' (Trenta – SLA), briš. *řiba* poleg *postřva* (Kozana – SLA), rovt. cerklj. *řiba* (Laniše – SLA), dol. kost. *rřba* (Babno Polje – SLA), srštaj. *řiba* (Črnova – SLA), štaj. kozjaš. *rřba* (Zgornja Kungota – SLA), panon. pkm. *rřba* (Nedelica, Črenšovci, Beltinci – SLA).

Isln. dial. *řiba* f 'postrv' (sporadično potrjeno v vseh dial. skupinah razen koroški) ← sln. *řiba* f 'piscis'.

⊕ Postrv je preprosto poimenovana kot riba, ker so bile postrvi, kjer je ihti-onim potrjen, edine ribe, ki so jih poznali oziroma lovili, zato se je generično ime pomensko specializiralo na poimenovanje le ene vrste.

► **řiba¹**

rudeča lososna postrv

ESSJ 0

rudeča lososna posterv f 'zlatovka, Lachsforelle (*Salmo trutta*)' (Cigale 1860).

⊕ 19. st.: *rudezha pořteru* 'Salmo trutta, Lachsforelle, wind. *slatovka* (?), *slatovkiza* (?)' (Freyer 1842: 49).

Isln. *rudeča postrv* f 'zlatovčica' (19. st.), kasneje na podlagi nvn. pomenskega ustreznika s sestavino *Lachs* 'losos' prenarejeno v *rudeča lososna postrv* (19. st.).

⊕ Neveljavljena oznaka za zlatovčico, ki je z adjektivom *rděč*, *řděča* 'ruber'. izpostavljala, da je za to postrv značilna rdeča barva, ki je pri jezerski zlatovčici očitna pri samcu v času drstitve, ko je njegov trebuh rdečkast, pri potočni zlatovčici pa so pege lahko tudi rdeče (CZŽ 1997: 174).

► **rděč** ► **postrv**

skalna postrv → kamniščica

ESSJ 0

soška postrv

ESSJ 0

soška postrv f 'postrv, ki živi samo v jadranskem porečju; glavatica' (SSKJ), *soška postrv* 'jadranska postrv, *Salmo marmoratus*' (CZŽ 1997: 174), *soška*

postrv ‘glavatica, jadranska postrv, *Trutta genivittata*’ (Munda 1926: 18) s sin *jadranska postrv* (CZŽ 1997 l. c.; Munda 1926: 18).

Isln. *soška/jadranska postrv* f ‘postrv, ki je endemit jadranskega porečja (severna Italija, Slovenija, Hrvaška, Črna gora, Albanija)’ (20. st.); v Sloveniji živi v porečju Soče, kamor so leta 1906 začeli naseljevati potočno postrv (CZŽ 1997 l. c.).

⊕ Terminološki neologizem za postrv, ki s pridevnikom določa njen habitat, je bil uveden v 20. st., potem ko je naseljevanje potočne postrvi ogrozilo njen obstoj.

► **postrv**

stara vipavka → kamniščica

ESSJ 0

šarenka

ESSJ 0

šarenka/šarēnka f ‘postrv z rdečkasto progo vzdolž telesa, *Salmo gairdneri*’ (zool. – SSKJ), *šarenka* ‘*Oncorhynchus mykiss*’ (Korošec 2018), *šarenka* ‘amerikanka, *Salmo gairdneri*’ (CZŽ 1997: 174), *šarenka* ‘*Trutta iridea*’ (Munda 1926: 17); tudi *šarenica* ‘šarenka, *Trutta iridea*’ in *šarena postrv* (Munda 1926 l. c.).

Isln. *šarenka* f ‘amerikanka, *Salmo gairdneri* = *Trutta iridea* = *Oncorhynchus mykiss*’ (20. st.).

⊕ Šarenka ima hrbet modrosiv, boki so rumeni z belimi pikami, trebuh je bel, pri samcu v času drstitve rdečkast, prednji robovi prsnih, trebušnih in podrepne plavuti so beli (CZŽ 1997 l. c.). Ihtionim je bil tvorjen na podlagi prvotne besedne zveze *šarena postrv*, v kateri je adj *šaren*, f -a ‘pisan’ mlada izposojenka iz hrv. *šaren*, f *šarēna* ‘isto’. Po univerbizaciji s suf -ica je kasneje prevladala varianta na -ka z bolj frekventnim sufiksom. Danes šarenka živi po vsej Evropi, potem ko je bila leta 1882 prenesena iz Severne Amerike (CZŽ 1997 l. c.).

► **šar¹**

štamfrela

ESSJ 0

štamfréla f ‘soška postrv’ (Korošec 2018: 248), ihtionim je znan v Vipavski dolini (Sara Biščak, pisno 12. 4. 2021).

Isln. dial. **štamfre:la* f ‘soška postrv’ (notr.); pred redukcijo sln. dial. **štamfo're:la*.

⇨ bav. avstr. *Štanforele (k fonetiki prim. Striedter-Temps 1963: 21) za sodobno nvn. *Steinforelle* ‘potočna postrv, potočnica’, v Grimmovem slovarju ‘*salmo fario*’, kar ustreza sodobnemu sln. *potočna postrv*, *potočnica*. V Cigaletovem slovarju je za nvn. *Steinforelle* naveden sln. pomenski ustreznik *skalna posterv*, Korošec 2018 l. c. pa za *štamfréla* navaja tudi sin *kamnita postrv* in *stara vipavka*.

⊕ V nvn. ihtn *Steinforelle* ‘potočna postrv, potočnica’ je s prvim členom *Stein* ‘kamen’ verjetno izpostavljeno, da se postrv rada zadržuje v potokih s kamnitim oziroma skalnatim dnom.

► **forela**

trota

ESSJ 0

tróta f ‘trout’ (primor. rez. – Steenwijk 1992), ter. *truóta* ‘postrv’ (Merkù GSTN), istr. *t’ruota* (Plavje – SLA).

Isln. dial. **t’rota* f ‘postrv’ (primor.).

- ⇔ it. *tróta* ‘postrv’, srlat. *trocta* (leta 1169), pozno lat. *trūcta* (⇒ stagl. *truht* > agl. *trout* ‘postrv’ – Onions: 945), kar lahko temelji na lat. **trōcta* kot izposojenki iz gr. τρώκτης m ‘vrsta ribe; vrsta tuna, ki je plaval v reke’ (Battisti-Alessio: 3917; Beekes 2010: 1514).

⊕ Gr. ihtionim je nomen agentis iz τρώγω ‘glodati, gristi’, prvotno torej ‘glodalec’ (Battisti-Alessio l. c.; Beekes 2010 l. c.). Morda je ihtionim grškega izvora v rom. jeziki začel označevati postrv, ker je tudi za nekatere vrste postrvi, npr. za Salmo trutta trutta, značilno, da se prihajajo drstit po reki navzgor (CZŽ 1997: 174). Toda primor. ter. *trūta* ‘trota, postrv’ (Spinozzi Monai 2009: 402), kraš. *trūta* (Deskle – SLA), briš. *trūta* (Oslavje/Oslavia – SLA), istr. *trūta* (Dekani – SLA) z ujevskim korenskim vokalom kaže na izposojeno iz furl. refleksa *trūte* ‘postrv’ (NP) oziroma iz it. ben. *truta* ‘isto’ (Boerio 1867).

truta → trota

ESSJ 0

varoli

ESSJ 0

⊕ 17. st.: *poftervi*, tudi *varoli v’morju* ‘variones’ (Kastelec-Vorenc).

Isln. **varol* m ‘brancin’ (17. st.).

- ⇔ it. ben. *varolo* ‘mlad brancin, pokrit s pikicami’ (citirano po Vinja 1986: I, 214), *varol* ‘neka riba’ (Rosamani 1990: 1203), *variòlo* ‘mlad brancin’ (Boerio 1867), furl. *variùl* ‘mlad brancin, po hrbtu posut s črnimi pikami’ (NP s. v. *brancìn*).

⊕ Romanski ihtionim mladega brancina označuje po značilnih črnih pikah na hrbtu in je tvorjenka, ki vsebuje lat. *varius* adj ‘pisan, lisast’ (Battisti-Alessio: 3992; Vinja 1986: I, 214).

vprižena postrva

ESSJ 0

⊕ 18. st.: *vprishena pofterva* ‘slatouka, pofterva rumenega mefa, Salm’ (Gutsman).

Isln. **vprižena postrva* f ‘zlatovka’ (18. st.).

⊕ Osamljena in neuveljavljena Gutsmanova oznaka, verjetno za jezersko zlatovčico, ki je z adj **vprižena* v pomenu ‘pikasta’ označena po značilnih belih pikah na rumenih bokih (CZŽ 1997: 174). Ker Gutsman sporoča tudi variantni adj *vprishan* ‘pikašt, pifan, fhpreklast, Sprenklicht’ /vprižan/, je *e* v *vprishena pofterva* verjetno nastal iz *a* po preglasu.

► **prižati** ► **postrva**

zelenka²

ESSJ 0

zelēŋka f ‘postrv’ poleg *postârv* ‘isto’ (štaj. kozj.-bizelj. (Pišcece) – SLA).

Isln. dial. *ze'lenka* f ‘postrv’ (kozj.-bizelj.).

⊕ Generična oznaka za postrv je verjetno prvotno označevala potočno postrv, ker je po hrbtu olivno rjava s temnimi pegami (CZŽ 1997: 174), saj je ihtn s suf *-ka* substantiviziran iz adj *zelēn*, f *zeléna* ‘viridis’ < psl. *zēlēnъ ‘isto’.

► **zelen¹**

zlatica²ESSJ s. v. *zlatô*

zlatíca f ‘postrv’ poleg *pastârb* ‘isto’ (rov. tolm. (Tolmin) – SLA); sem morda *zlatíca* f ‘neka riba v potokih okoli Ilirske Bistrice’ (Pleteršnik) = primor. notr. *zlatíca* ‘neka riba v potokih okoli Ilirske Bistrice’ (Erjavec, LMS 1882/1883: 287).

Isln. dial. *zlatíca* f ‘postrv’ (tolm.);

morda dial. oznaka za sodobno *potočna zlatovčica* ‘*Salvelinus fontinalis*’.

⊕ Ihtionim je s suf *-ica* substantiviziran adj *zlât*, f *zlâta* ‘aureus’ < psl. *zôltъ ‘isto’ in ribo označuje po gosto posejanih rumenih pegah na hrbtu.

► **zlat**

zlatovčica

ESSJ 0

zlatóvčica f ‘postrvi podobna pisana sladkovodna riba, *Salvelinus*’: *gójiti zlatovčice v hladni in čisti vodi*; *jezerska zlatovčica* (zool. – SSKJ), *zlatovčica* ‘*Salmo fontinalis*’ (Munda 1926: 15), *zlatóvčica* ‘der Salbling (*salmo salvellinus*)’ (Pleteršnik), *zlatovčica* ‘Alpenforelle oder Salbling, *Salmo Salvellinus*’ (Erjavec 1864: 74).

Isln. *zlatovčica* f, verjetno ‘potočna zlatovčica, *Salvelinus fontinalis*’, ker ima riba gosto posejane rumene pege po hrbtu (19. st.); ker je pred 19. st. v Gutsmanovem slovarju zapisana strukturna tvorjenka na *-ica slatoukiza* ‘*Salm*ling’ (Gutsman) in nato tudi v Murkovem *slatóvkiza* ‘der Lachs, der Salm, der Sämling, *Salmo salar*. Linn.’ (Murko 1833¹: 633) še brez pričakovanega palataliziranega velara *č* iz *k*, je bilo sodobno *zlatóvčica* iz sinonima *zlatovkica* le poknjiženo na podlagi sistemsko pričakovane realizacije palatalizacije velarov. V CZŽ 1997: 174 navedeno *zlatovščica* v zvezah *jezerska zlatovščica* ‘*Salvelinus alpinus*’ in *potočna zlatovščica* ‘*Salvelinus fontinalis*’ v Korošec 2018 pa le *zlatóvčica* z oznako, da je termin zastarel, je verjetno le hiperkorekcija za prvotno *zlatovčica*.

► **zlatovka**

zlatovka

ESSJ 0

zlatovka f ‘zlatovčica, *Salmo fontinalis*’ (Munda 1926: 15), *zlatóvka* ‘der Salbling’ (Pleteršnik), *zlatovka* ‘Goldfisch’ (Janežič 1851).

⊕ 18. st.: *slatouka* ‘*pofterva rumenega mefa, vprishena pofterva*, Salm’, ‘Salm, Sälmling, Goldferche’ s sin *slatoukiza* ‘Salmling’ (Gutsman); 19. st.: *slatovka* ‘der Salm, Salmling, die Goldferche’ (Jarnik 1832: 197), *slatovka* s sin *slatovkiza* ‘der Lachs, der Salm, der Sämling, Salmo salar. Linn.’ (Murko 1833¹: 633), *slatovka* (?), *slatovkiza* (?) ‘Salmo trutta, Lachsforelle, *rudezha poftéru*’ (Freyer 1842: 49), toda *slatovka* z opombo »noch unbestimmt’ (Freyer 1842: 50).

Isln. *zlatovka f, verjetno ‘potočna zlatovčica, *Salvelinus fontinalis*’ (18. st.), ker ima riba gosto posejane rumene pege po hrbtu, Gutsman pa celo navaja, da je njeno meso rumene barve;

- = hrv. *zlatovka* ‘Aalbock (Salmo), *losos, mladica*’ (Šulek 1860; ARj), tudi ‘ime ovci’ (Lika – ARj).

⊕ Sln. in hrv. ihtionim gotovo spadata v besedno družino iz *zlât* adj, f *zlâta* ‘aureus’ < psl. *zôltъ ‘isto’, a zaradi zaporedja -ov- nista nastala iz te adj predloge, ampak po substantivizaciji s suf -ka iz adj *zlatôv* ‘zlat’ iz *zlatô* n ‘aurum’ < psl. *zôlto n ‘isto’, ki ga po Cafu za vzhodnoštajersko območje omenja le Pleteršnikov slovar v zvezah *zlatov kovač* in *zlatova vaga* = *zlatna vaga*, posredno pa se potrjuje tudi v hrv. *zlâtova* f ‘ime kravi’ (Lika – ARj). Adjektivi na -ov iz tematskih substantivov srednjega spola so v slovenščini izjemno redki, prim. še *čréslov/čréslov* adj, f -a iz *čréslo/čréslo* n ‘posušeno smrekovo ali hrastovo lubje’ (SSKJ). Ni verjetno, da bi na nastanek ihtn *zlatovka* vplival delni dial. sinonim, ki se potrjuje v nad. *postròva* ‘postrv’, *postrovà* ‘isto’ (Rigoni-Salvino 1999 s. v. *trota*), *postrová* (Špehonja 2012²), *postro’va* (Marsin/Mersino – SLA).

► **zlatov** ⇒ zlatovčica

KRAJŠAVE

Krajšave in simboli, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Krajšave.pdf, nove pa so naslednje:

akz = akuzativ, tožilnik

haloš. = haloški

isl. dial. = izhodiščnoslovenskodialektičen

kor. spoh.-remš. = koroškosevernopohorskoremšniški

kozj.-bizelj. = kozjanskobizeljski

pref = prefiks, predpona

psl. dial. = praslovanskodialektičen

sln. dial. = slovenskodialektičen

štaj. kozj.-bizelj. = štajerskokozjanskobizeljski

štaj. kozjaš. = štajerskokozjaški

zool. = zoološki, živalski

VIRI IN LITERATURA

Viri in literatura, ki so bili uporabljeni že v geslih poskusnega zvezka NESSJ in rastočega spletnega slovarja NESSJ, se najdejo na naslovu https://fran.si/207/nessj-novi-etimoloski-slovar-slovenskega-jezika/datoteke/NESSJ_Literatura.pdf, novi pa so naslednji:

- Dajnko 1824** = Peter Dajnko, *Lehrbuch der Windischen Sprache: ein Versuch zur gründlichen Erlernung derselben für Deutsche, zur vollkommeneren Kenntniß für Slowenen*, Grätz: Gedruckt und verlegt bey Johann Andreas Kienreich, 1824.
- Erjavec 1881** = *Prirodopis živalstva s podobami: za spodnje razrede srednjih šol*, izdelal Dr. Alojzij Pokorny, poslovenil Fran Erjavec, Ljubljana: Založila in na svetlo dala Matica Slovenska, 1881.
- Furlan 2010** = Metka Furlan, *Porabskoslovensko óvca 'osa': praslovanska sinonima *(v)osva : *(v)osa v slovenščini, Slavia Centralis 3.1 (2010)*, 205–213.
- Furlan 2020** = Metka Furlan, *Novi etimološki slovar slovenskega jezika kot rastoči spletni slovar 2017–: dodatek 2020 (sinonimi za Turdus pilaris in Mustela putorius)*, *Jezikoslovni zapiski 26.2 (2020)*, 21–41.
- Gregorič 2014** = Jože Gregorič, *Kostelski slovar*, ur. Sonja Horvat – Ivanka Šircelj-Žnidaršič – Peter Weiss, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2014.
- Hirtz** = Miroslav Hirtz, *Rječnik narodnih zoologičkih naziva II: ptice (= Aves)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1938–1947; *III: ribe (= Pisces)*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1956.
- Korošec 2018** = Tomo Korošec, *Ribiški slovar*, Ljubljana: Ribiška zveza Slovenije, 2018.
- Kroonen 2013** = Guus Kroonen, *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*, Leiden – Boston: Brill, 2013.
- Munda 1926** = Avgust Munda, *Ribe v slovenskih vodah*, Ljubljana: Slovensko ribarsko društvo, 1926.
- Offizia 1988** = Marjuča Offizia, *Iz morja v ponev: ribe v tržaških ribarnicah in kuhinji*, Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1988.
- SMZ** = *Slovensko morje in zaledje: zbornik za humanistične, družboslovne in naravoslovne raziskave*, Koper: Lipa, 1977–1984.
- Snoj 1994** = Marko Snoj, *Naglaševanje praslovanskih -y/-ьv- osnov ženskega spola*, *Slavistična revija 42.4 (1994)*, 491–528.
- Valjavec 1878** = Matija Valjavec, *Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku*, Zagreb: Tisak dioničke tiskare, 1878.
- Zubatý 1903** = Joseph Zubatý, *Zu den slavischen Femininbildungen auf -yúi*, *Archiv für slavische Philologie 25 (1903)*, 355–365.

SUMMARY

The New Slovenian Etymological Dictionary as a Growing Online Dictionary (2017–): The 2021 Additions (Synonyms for Trout and Bass)

This year's additions to *Novi etimološki slovar slovenskega jezika* (The New Slovenian Etymological Dictionary) as a growing online dictionary (2017–) comprise forty-six entries from two semantic fields, presenting Slovenian synonyms for 'trout' (*Salmo trutta*) and 'bass' (*Dicentrarchus labrax*) attested in various sources since the sixteenth century.

Before the section featuring entries in alphabetical order, every semantic field is presented following the pattern developed in Furlan (2020), first presenting all the examples attested in written form in alphabetical order, followed by a presentation of the

written attestation of ichthyonyms by century, and a presentation of semantic motivations for forming the names, with details on the origin indicating whether the word is of native or Slavic origin, a Slovenian neologism, a loanword, or a calque. The section “Age” primarily covers synonyms that are older than others because, as Slavic heritage, they were already part of the Proto Slovenian lexicon. The section “Linguistic Data” highlights individual special linguistic features that were only able to be detected through diachronic analysis of each ichthyonym.

The synonyms for ‘bass’, which were all borrowed into Slovenian, do not exhibit any special linguistic features related to Slovenian developments, whereas the situation with words denoting ‘trout’ is completely different. This is because the Slavic source form **pǫstrǫub* as a lexicalized former accusative singular form of an abstract noun ending in **-y* (**pǫstry*) underwent a series of linguistic changes, which, in addition to *postrv/ postrov*, are also reflected in the variants *pestruga*, *podstrv*, *poskrovica*, *postra*, *postrga*, *postruga*, *postrva*, and *prestrv*. Among other things, the analysis of this group of ichthyonyms shows that two accentually different variants must be assumed for the early stage of Slovenian: the more widely attested *postřv* < **postřŭ* ← SSL. **pǫstrǫub* as well as *postřv* < **postřŭ* ← SSL. **pǫstrǫub*.